

ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

В статті встановлено тенденції до формування ринкових механізмів в галузі охорони здоров'я України, що пов'язано із: бажанням держави перейти до адресного фінансування; збільшенням кількості і частки приватних закладів охорони здоров'я; включенням закладів охорони здоров'я України у міждержавну конкуренцію. Оскільки у вітчизняній медицині створюються елементи ринкового середовища, доведено можливість здійснення аналізу конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я та факторів її підвищення. Фактор конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я це умови, обставини, рушійні сили виникнення індивідуальних особливостей, конкурентних переваг закладу охорони здоров'я та можливостей їх використання в боротьбі на конкурентному ринку медичних послуг. Фактори конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я розділені на медичні й комерційні, а за походженням на зовнішні й внутрішні.

Серед зовнішніх факторів конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я особливо виділені зовнішні складові, які пов'язані із інноваційністю розвитку медицини, а саме: інноваційність медичних технологій, наявність інноваційних лікарських засобів, можливість отримання результатів інноваційних наукових досліджень. Внутрішніми факторами є медична ефективність, витратна ефективність та ефективність менеджменту.

Ключові слова: конкурентоспроможність, заклади охорони здоров'я, фактори, зовнішні фактори, внутрішні фактори конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ФАКТОРОВ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ УЧРЕЖДЕНИЙ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ

В статье установлено тенденции к формированию рыночных механизмов в здравоохранении Украины, что связано с: желанием государства перейти к адресному финансированию; увеличением количества и доли частных учреждений здравоохранения; включением учреждений здравоохранения Украины в межгосударственную конкуренцию. Поскольку в отечественной медицине создаются элементы рыночной среды, доказана возможность осуществления анализа конкурентоспособности учреждений здравоохранения и факторов ее повышения. Фактор конкурентоспособности учреждения здравоохранения это условия, обстоятельства, движущие силы возникновения индивидуальных особенностей, конкурентных преимуществ учреждения здравоохранения и возможностей их использования в борьбе на конкурентном рынке медицинских услуг. Факторы конкурентоспособности учреждения здравоохранения разделены на медицинские и коммерческие, а по происхождению на внешние и внутренние. Среди внешних факторов конкурентоспособности учреждения здравоохранения особо выделены внешние составляющие, связанные с инновационностью развития медицины, а именно: инновационность медицинских технологий, наличие инновационных лекарственных средств, возможность получения результатов инновационных научных исследований. Внутренними факторами являются медицинская эффективность, затратная эффективность и эффективность менеджмента.

Ключевые слова: конкурентоспособность, учреждения здравоохранения, факторы, внешние факторы, внутренние факторы конкурентоспособности учреждений здравоохранения.

Litvinov Oleksandr

DETERMINATION OF HEALTH INSTITUTIONS COMPETITIVENESS FACTORS IN CONDITIONS OF INNOVATION

The paper set the trend towards the formation of market mechanisms in the health sector, which is associated with: the desire to move to address state funding; increasing the number and proportion of private health care institutions; the inclusion of health care institutions in international competition. As Ukrainian medicine market environment established items, consider to make an analyze of the competitiveness of health care institutions and its factors. Factors of healthcare institution competitiveness is a conditions, the circumstances, driving forces of emergence of individual characteristics, competitive advantages of health care institutions and opportunities to use them to fight in a competitive market of medical services. Factors of competitiveness healthcare institution divided into medical and commercial; external and internal. Among the external factors of competitiveness healthcare institution specifically dedicated external components that are associated with innovation development of medicine, namely the innovative medical technologies, the availability of innovative medicines, access to the results of innovative research. Internal factors are the medical efficacy, cost-effectiveness and efficiency of management.

Keywords: competitiveness, health care institutions, factors, external factors, internal factors of health care institutions competitiveness.

Постановка проблеми. Проблеми конкурентоспроможності вітчизняних закладів охорони здоров'я до недавнього часу майже не розглядалися вітчизняними науковцями. Це було пов'язано із відсутністю головної вимоги або предмету дослідження – відсутністю конкуренції серед закладів охорони здоров'я в Україні. Однак в останні роки все більше науковців звертає увагу на формування елементів, а й іноді повноцінних ринкових відносин в сфері охорони здоров'я. Такі зміни у формуванні ринкових відносин в сфері охорони здоров'я викликані наступним інноваційними процесами в суспільстві загалом та медицині зокрема.

По-перше, вже неодноразово на державному рівні наголошувалось на необхідність зміни системи фінансування закладів охорони здоров'я. Перехід від фінансування пропорційно кількості місць у лікарнях до фінансування відповідно до кількості наданих послуг. Дане питання досі повністю не вирішене в тому числі через те, що заклади охорони здоров'я не сформували бачення пацієнтів, як своїх клієнтів. Більшість працівників закладів охорони здоров'я не вважають себе залежними від споживача, як це повинно бути у ринковій економіці. Перехід до ринкового типу фінансування закладів охорони здоров'я призведе до конкуренції між ними за кожного окремого пацієнта.

По-друге, на протязі останніх років спостерігається тенденція до збільшення кількості й частки приватних закладів охорони здоров'я, які не тільки конкурують із державними закладами охорони здоров'я, але й конкурують з іншими приватними установами в медицині.

По-третє, вітчизняні заклади охорони здоров'я, в першу чергу приватні, постійно повинні враховувати конкурентний вплив з боку іноземних медичних установ. З одного боку забезпечені громадяни України звертаються за медичними послугами до закордонних лікарень, а з іншого боку, існує тенденція до зворотного руху пацієнтів з-за кордону до наших лікарень, особливо стоматологічних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання аналізу рівня конкурентоспроможності висвітлені в працях багатьох вчених, зокрема, дану проблематику досліджували: Брикаліна С.В., Гонтарева І.В., Горовий Д. А., Капталан С.М., Літвінова В.О., Раділов Д.Д., Репіна І.М., Сукач О.О., Філюк Г.М., Циганок О. О., Шеремет М.В., Шкробот М.В., Янковий О.Г. та інші зарубіжні та вітчизняні науковці.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на широке обговорення теоретичних й практичних проблем підвищення конкурентоспроможності досі залишаються не розкритими питання визначення складу факторів конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я в умовах інноваційного розвитку суспільства, економіки та медицини.

Метою статті є удосконалення існуючого теоретико-методичного забезпечення процесу управління закладами охорони здоров'я в умовах інноваційного розвитку, а саме, визначення сутності та складу факторів конкурентоспроможності закладів охорони

здоров'я.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з важливих передумов здійснення аналізу конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я є погіршення умов діяльності державних установ, через зменшення як їх кількості, так і частки у державних витратах. Держава недостатньо матеріально забезпечує заклади охорони здоров'я. Як свідчать дані таблиці 1, на охорону здоров'я в Україні протягом останніх 20 років витрачається 3-4% ВВП, що вдвічі менше ніж у розвинутих країнах, а середня зарплата медичного працівника у кілька разів є меншою ніж у промисловості. Більше того, за останні три роки відбулось зменшення частки медицини із 4,2% у 2013 році до 3,6% у 2015 році.

Таблиця 1

Динаміка основних показників фінансування сфери охорони здоров'я в Україні за 1995-2015 рр.

Показники	Роки									Зміна у 2015 р. до1995 р., %	
	1995	200	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015		
Видатки зведеного бюджету на охорону здоров'я у % до:											
- ВВП	4,8	2,9	3,5	4,1	3,8	4,1	4,2	3,6	3,6	-25	
- загальної суми видатків	10,7	10,2	10,9	11,8	11,7	11,9	12,2	10,9	10,4	-2,8	
Кількість лікарняних закладів, тис. од	3,9	3,3	2,9	2,8	2,5	2,4	2,2	1,8	1,8	-54	
Кількість населення в розрахунку на одного лікаря, осіб	222	218	209	203	203	209	208	230	229	3,2	

Джерело: складено автором за даними: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Як виходить з таблиці 1, видатки бюджету на утримання закладів охорони здоров'я за період з 1995 по 2015 роки зменшились як відсотках до ВВП, так і у структурі державних витрат. Видатки зведеного бюджету по відношенню до ВВП скоротились з 4,8 до 3,6 %, при цьому за останні три роки зменшились на 0,6%. Видатки на охорону здоров'я у загальній структурі видатків зменшились з 10,7 до

10,4%, при цьому за останні три роки – на 1,8%.

Ще більш красномовними є результати аналізу кількості лікарняних закладів та кількості населення, яке приходить на одного лікаря. Результати аналізу державної статистичної звітності свідчать, що кількість закладів охорони здоров'я за період з 1995 по 2015 роки зменшилась більше ніж удвічі. З 3,9 до 1,8 тисяч. Однак це не супроводжувалось таким же значним падінням забезпеченості населення лікарями. На одного лікаря у 1995 році приходилось 222 громадянина України, а у 2015 – 229 осіб. Однак, якщо розглянути зміну за остання п'ять років, то результат буде значно більшим. Кількість громадян у розрахунку на одного лікаря зросла на 15%.

Все це призводить до важливості пошуку альтернативних засобів забезпечення населення медичними послугами. Одним з виходів із проблем недофінансування з державного бюджету є збільшення кількості і частки приватних медичних закладів охорони здоров'я.

Вже зараз біля 10% всього ринку медичних послуг займають приватні заклади охорони здоров'я. Неефективність державної форми управління медициною підтверджується часткою витрат приватних закладів охорони здоров'я у загальнодержавному їх обсязі. Приватні заклади охорони здоров'я надають 10% всіх медичних послуг, хоча потребують лише 3-4% витрат від загальнодержавного їх обсягу. Тобто витратоємність медичних послуг в кілька разів менша у приватних медичних закладів у порівнянні із державними.

За кількістю приватні заклади охорони здоров'я вже давно випередили державні. На сьогодні в Україні працює більше 30 тис. приватних закладів охорони здоров'я, але більшість з них представлено різноманітними стоматологічними та офтальмологічними клініками. Кількість приватних клінік із широким спектром надання медичних послуг в Україні не велика. В Україні налічується біля 50 повноцінних приватних лікарень які зосереджені у великих містах-мільйонниках, де вже давно між приватними клініками відбувається конкурентна боротьба за ринок медичних послуг [1, с.60].

Розглянемо спочатку сутність факторів та конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я окремо. Під конкурентоспроможністю підприємства розуміється наявність індивідуальних особливостей, конкурентних переваг підприємства та

можливостей їх використання в боротьбі за найбільш вигідні умови виробництва та збуту продукції з метою досягнення поставлених цілей. Поняття конкурентоспроможність включає в себе всі особливості економічних, організаційних, правових характеристик, що визначають місце закладу охорони здоров'я на відповідному ринку медичних послуг [2, с.235]. Рівень конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я завжди залежить від впливу різних факторів. Під факторами в економіці розуміють умови, обставини, рушійні сили економічних явищ та процесів.

Такі визначення фактору та конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я дозволяють запропонувати визначення сутності фактору конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я. Фактор конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я це умови, обставини, рушійні сили виникнення індивідуальних особливостей, конкурентних переваг закладу охорони здоров'я та можливостей їх використання в боротьбі на конкурентному ринку медичних послуг.

Розглянемо основні підходи сучасних науковців щодо визначення складу факторів конкурентоспроможності підприємств. Серед інших, найбільш повна класифікація факторів запропонована О. Циганок, який виділяє три групи факторів конкурентоспроможності підприємства: техніко-економічні; комерційні; нормативно-правові.

На думку автора, техніко-економічні фактори включають в себе якість, витрати на експлуатацію або використання продукції чи послуг, витрати на виробництво, які залежать від наукомісткості виробництва, продуктивності та інтенсивності праці. Комерційні фактори визначаються умовами реалізації продукції на ринку та включають в себе: кон'юнктуру ринку (гострота конкуренції, співвідношення між попитом та пропозицією товару, національними та релігійними складовими ринку); надання сервісу (наявність дистриб'юторської мережі, організацій технічного обслуговування та інших супутніх послуг); рекламу (наявність рекламних засобів впливу на споживача з метою формування попиту); імідж (популярність торгівельної марки, репутація підприємства). Нормативно-правові фактори відображають вимоги технічної, екологічної безпеки використання продукції, патентно-правові вимоги. У разі невідповідності товару діючим на даний момент нормам та вимогам стандартів, законодавства, продукція не може бути реалізована на

даному ринку [3, с.157-158].

Якщо інтерпретувати цю класифікацію по відношенню до закладів охорони здоров'я, необхідно замінити техніко-економічні фактори на медичні, тобто ті, які відповідають за наявність медичних послуг певного спектру та якості. Медичні фактори конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я багато в чому залежать від рівня технічної оснащеності закладу. Сучасна медицина вимагає великих капітальних вкладень у закупівлю медичного обладнання. Також важливим медичним фактором конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я є необхідність постійного підвищення кваліфікаційного рівня працівників у відповідності із останніми досягненнями медичної науки.

Таким чином, до медичних факторів конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я пропонується віднести: асортимент та номенклатуру послуг, які надає заклад охорони здоров'я; якість надання медичних послуг закладу охорони здоров'я; технічне оснащення закладу охорони здоров'я; рівень кваліфікації медичних працівників закладу охорони здоров'я.

Другою групою факторів конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я є комерційні фактори. Приватні заклади охорони здоров'я здійснюють комерційну діяльність, надаючи медичні послуги населенню та підприємствам. Тому важливим для конкурентоспроможності окремого закладу є рівень конкуренції з боку інших закладів охорони здоров'я. Також важливими є характеристики попиту, рівень доходів населення, рівень захворюваності і т.д. Одним з найголовніших факторів конкурентоспроможності є вартість послуг закладу охорони здоров'я, особливо це стосується регіонів і ринків із високою еластичністю попиту на медичні послуги до ціни.

Ще однією важливою комерційною складовою конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я є такі нематеріальні фактори, як імідж, гудвіл, репутація медичного закладу. Імідж і репутація є результатом передачі споживачу інформації про інші (медичні та комерційні) фактори конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я. Найкращий канал передачі такої інформації – це міжособистісне спілкування. Від однієї особи до іншої. По-перше, це не потребує додаткових фінансових вкладень. По-друге, це викликає найбільшу довіру у потенційного споживача медичних

послуг. Нажаль часто необхідно використовувати зовнішні канали передачі інформації – різні види рекламної продукції. Загалом, в процесі загострення конкурентної боротьби, нематеріальні фактори конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я постійно підвищують своє значення.

Таким чином, комерційні фактори конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я включають в себе: кон'юнктуру ринку медичних послуг; вартість послуг закладу охорони здоров'я; імідж закладу охорони здоров'я.

Третя група факторів – нормативно-правові фактори – розкриває відповідність діяльності закладу охорони здоров'я діючому законодавству. Оскільки державне регулювання і контроль закладів охорони здоров'я є досі жорстким, пропонуємо вважати, що всі медичні заклади відповідають встановленим нормативним вимогам і не виділяти їх в окрему групу факторів конкурентоспроможності [1, с.62].

Ще однією класифікаційною ознакою є розподіл факторів конкурентоспроможності закладу охорони на зовнішні та внутрішні [4, 5, 6]. Сучасний рівень розвитку медицини характеризується значною інноваційністю, що має суттєвий зовнішній вплив на конкурентоспроможність закладів охорони здоров'я. До зовнішніх факторів зазвичай відносять: наявність інвестиційних можливостей, інноваційної технології виробництва, сильної науково-дослідної бази, висококваліфікованих кадрів; конкурентів; попит; дії Уряду та інші.

Загалом можна погодитись щодо загальноприйнятого складу зовнішніх факторів, але першу групу факторів пропонуємо назвати не фактори виробництва, а ресурсні фактори. Ресурсами для закладу охорони здоров'я є персонал, інноваційність медичних технологій, наявність інноваційних лікарських засобів, можливість отримання додаткових фінансових ресурсів, можливість отримання результатів інноваційних наукових досліджень у медицині. Інші зовнішні фактори є спільними для різних галузей економіки, тому їх можна залишити незмінними.

Класифікація внутрішніх факторів конкурентоспроможності передбачає аналіз рівня різних видів ефективності діяльності підприємства. При визначенні внутрішніх факторів конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я особливо

необхідно виділити медичну ефективність, тобто здатність якнайповніше задовольняти потреби споживачів за допомогою надання повного спектру високоякісних медичних послуг. Екологічну ефективність пропонується не враховувати, оскільки вона не є актуальною для закладів охорони здоров'я. Пропонується окремо розглядати витратну ефективність, тобто здатність персоналу закладу охорони здоров'я забезпечувати медичну ефективність із найменшим обсягом витрат. Останньою складовою внутрішніх факторів конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я є ефективність менеджменту – те наскільки управлінський персонал закладу охорони здоров'я здатен виконувати функції менеджменту (організація, планування, контроль, мотивація, аналіз) [1, с.64].

Всі внутрішні фактори конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я мають тісний зв'язок із зовнішніми факторами конкурентоспроможності, особливо із впливом інноваційних процесів, як в медичній галузі, так і в суспільстві загалом.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень. В результаті здійсненого дослідження було зроблено наступні висновки. Галузь охорони здоров'я України характеризується наявністю тенденції до формування ринкових механізмів між суб'єктами діяльності, що пов'язано із бажанням держави перейти до адресного фінансування хворих; збільшенням кількості і частки приватних закладів охорони здоров'я; включенням закладів охорони здоров'я України у міждержавну конкуренцію із закордонними медичними закладами. Незважаючи на зменшення частки фінансування медицини із державного бюджету та зменшення забезпеченості населення лікарями, позитивним є створення ринкових умов діяльності та збільшення кількості приватних закладів охорони здоров'я. Оскільки у вітчизняній медицині створюються елементи ринкового середовища, можливо ставити та аналізувати проблеми конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я та аналізу факторів її підвищення. Фактор конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я це умови, обставини, рушійні сили виникнення індивідуальних особливостей, конкурентних переваг закладу охорони здоров'я та можливостей їх використання в боротьбі на конкурентному ринку медичних послуг. Фактори конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я розділені на медичні й комерційні, а за походженням

на зовнішні й внутрішні. Серед зовнішніх факторів конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я особливо виділені зовнішні складові, які пов'язані із інноваційністю розвитку медицини, а саме інноваційність медичних технологій, наявність інноваційних лікарських засобів, можливість отримання результатів інноваційних наукових досліджень. Внутрішніми факторами є медична ефективність, витратна ефективність та ефективність менеджменту. Перспективою подальших досліджень є визначення теоретичного складу факторних показників конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я та здійснення практичного аналізу рівня їх конкурентоспроможності.

Література

1. Літвінов О.С. Управління закладами охорони здоров'я в умовах конкурентного середовища // Управління розвитком. – 2016. - №3 (185). – С. 59-65.
2. Литвинова В. А. Методы оценки конкурентоспособности: проблемы классификации // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2012. – № 2. – С. 235-240.
3. Циганок О. О. Аналіз позиції підприємства в конкурентній боротьбі за методом конкурентних переваг / О. О. Циганок // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 9(99). – С. 155–161.
4. Гонтарева И. В. Семантический анализ факторов повышения эффективности развития предприятия // Економіка розвитку. - 2014. - №1. - С. 71 – 75.
5. Репіна І. М. Визначення конкурентоспроможності потенціалу підприємства, - К.: КНЕУ. – 2002. – С. 114-117.
6. Горовий Д. А., В. Ю. Нестеренко. Основні фактори, що впливають на настання ризику рейдерського захоплення підприємства // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. Науково-теоретичний журнал.–Дніпропетровськ: ДДФА. – 2007. – №. 2. – С. 18.

1. Litvinova, O.S. (2016), “Management of health care institutions in a competitive environment”, *Upravlinn`a rozvytku*, vol. 3(185), pp.59-65.

2. Litvinova, V.O. (2012), “Methods for assessing competitiveness:

problems of classification”, *Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu. Seriia “Ekonomika”*, vol. 6(2), pp.235-240.

3. Tsyhanok, O.O. (2009), “Analysis of the position of the company in the competition for competitive advantage by”, *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 9(99), pp. 155–161.

4. Hontareva, Y.V. (2014), “Semantic analysis of the factors of increase of efficiency of the enterprise”, *Ekonomika rozvytku*, vol. 1. pp. 71–75.

5. Riepina, I.M. (2002), “Definition of competitive potential of the company”, *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy*, pp. 114-117.

6. Horovyj, D.A. (2007), “The main factors influencing the onset risk of raider attacks enterprise”, *Visnyk Dnipropetrovs'koi derzhavnoi finansovoi akademii*, vol. 2. pp. 18.

Рецензент: Янковий О.Г., д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності Одеського національного економічного університету

31.03.2017

УДК 658.821:17.022.1

Никифорова Валерій, Кравченко Віра

РОЛЬ ІМІДЖУ В СТВОРЕННІ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА

Статтю присвячено розгляду питань ролі іміджу в забезпеченні конкурентних переваг підприємства. В статті визначено функції позитивного іміджу та коло цінностей позитивного іміджу. В процесі дослідження визначено: основні складові іміджу підприємств, уточнено його функції та класифікацію; роль іміджу як складової конкурентних переваг підприємства. Проаналізовано погляди на значення іміджу у створенні репутації, ділового авторитету та формування конкурентних переваг підприємства. Визначено вплив іміджу на підвищення ефективності діяльності та посилення конкурентних переваг підприємства. Обґрунтовано, що розробка